

UNA OPORTUNITAT PER A LA REVISIÓ

De manera simptomàtica, l'urbanisme i l'atenció dels poders cap al territori coincideixen a desplegar-se en els moments de reconstrucció política i social d'un país. Ha succeït a Catalunya amb la restauració de l'autogovern, com va passar amb els il·lustrats de final del XVIII, o en part de la segona meitat del segle XIX. Aquests moviments intel·lectuals i polítics han exercit, doncs, i per determinats períodes, el paper de capdavanters en la cosa pública, assegurant la legitimitat dels seus projectes, inclosa, com és el cas dels plans territorials i sectorials aprovats a Catalunya, la salvaguarda de determinats espais geogràfics del procés d'urbanització.

Però així com la defensa dels valors del territori, percebuda com a objectiu a mitjà-llarg termini, no atia conflicte entre les majories ni, per regla general, ha d'afrontar situacions de contestació generalitzada, la planificació territorial, caracteritzada com un vehicle essencialment regulador i lligat a l'interès col·lectiu, s'endinsa en la relació d'interessos i situacions de naturalesa social i econòmica que, com a realitat viva, formen part de l'activitat i organització d'una comunitat. Una activitat i organització que, en l'altre extrem, ha de conviure amb l'acció de corrents multipolars i globals que actuen indiscriminadament i arriben a condicionar el futur d'un territori o d'un país, en incidir amb força i de manera relativament insospitada en l'evolució dels cicles econòmics.

Però malgrat que tot això fa difícil l'exercici de la predicció, sobretot si el futur del territori ens ve condicionat per l'econometria i els moviments demogràfics, el temps viscut i l'experiència acumulada ens demostren que els desajustos en cap cas fan decaure el contingut general d'un bon projecte i menys encara desvirtuen les propostes no compulsives i de major calat polític allà representades. Així va succeir amb el Pla general metropolità que, preparat per acollir una població superior als quatre milions de persones, d'ençà de l'any 1976 i fins ben entrats els anys noranta, ha conviscut amb un estancament real de la població i, no obstant això, en els quasi trenta anys que ha durat el període, s'ha pràcticament esgotat el programa de sòl i, en conjunt, el Pla ha assolit bona part dels seus objectius.

També, però en sentit oposat, l'elaboració del Pla territorial de la regió metropolitana de Barcelona, ha estat protagonista involuntari d'aquest tipus d'esdeveniments, bàsicament per la sobtada variació en els

escenaris relatius a la demografia, des que es va iniciar l'etapa final de formulació i fins al moment de l'aprovació definitiva el mes maig de 2010. L'increment notable i relativament sobtat de la població no farà trontollar les aportacions bàsiques de Pla, però ens aporta les claus per a un debat que ens ajudarà a posicionar-nos amb vista al futur. Les dades corresponents al padró de l'any 2010 per a la regió metropolitana situen les xifres per damunt dels cinc milions de persones, en una Catalunya que compta amb més de set milions i mig d'habitants, i això sense comptar que la població no censada que conviu amb nosaltres, una realitat que enlaira la mitjana fins a xifres d'entre 8 i 9 milions de residents.

La convicció amb què aquest PTMB fixa objectius relacionats amb el model de concentració urbana, la voluntat sistemàtica i també normativa de protegir els espais no qualificats urbanísticament com a sòls aptes per urbanitzar i la reconducció del sistema global de mobilitat a la recerca d'un major equilibri entre el vehicle privat i el transport públic, són els fonaments amb els quals el projecte assaja d'establir, precisament, el model físic i polític de reconstrucció que li dóna carta de naturalesa, adreçant als responsables de tots els nivells de govern, la responsabilitat d'implementar el conjunt de les seves propostes i el respecte normatiu d'aquesta important eina.

El Pla territorial ha optat per enfortir les bases d'un sistema nodal d'assentaments sintonitzant amb la visió d'un país que, des d'en Pau Vila, té l'ambició d'integrar territori i ciutat, cercant un equilibri en la distribució dels recursos i la prosperitat al llarg i ample de la nostra geografia i actuant perquè s'optimitzin els vectors de progrés que aporta el fet urbà, foragitant la dispersió dels assentaments orfes d'una plena articulació.

Tot i la claredat del plantejament, no és menys cert que existeix un territori metropolità consolidat per la urbanització que ocupa tan sols el 2% de la seva superfície, però té una contribució essencial al PIB del país i, de retruc, a la sostenibilitat del sistema en el seu conjunt. En aquest territori, tampoc no es pot menystenir la història recent d'adaptació dels plans municipals entre els anys 1980 i 2000, que van eliminar de la futura oferta més de 9.000 ha de sòl urbanitzable, moguts principalment per la situació d'estancament de la població a Catalunya al llarg d'aquells decennis, contribuint així a restringir la capacitat de creixement i nova urbanització. Amb tot, el PTMB encaixa numèricament els escenaris de població actual i futura amb la del contingut

dels actuals plans municipals i sobre la base de les seves capacitats d'acollida.

Si bé entre el 2006 i el 2010 –els anys que separen el tancament de les dades socioeconòmiques del Pla i l'aprovació definitiva d'aquest– l'augment de la població i la crisi econòmica igualment creixent no han provocat situacions generalitzades d'infrahabitatge, no és menys cert que en aquest període han aparegut canvis en l'oferta de lloguer i majors dificultats per a l'accés a la propietat, lligades a la disminució de l'activitat econòmica i, sobretot, per causa de la baixada relativa dels salaris i la precarietat del treball entre la gent jove. L'edat de l'emancipació i el retard acumulat en la formació de novells són indicadors que caldrà tenir molt en compte a l'hora de definir les estratègies per fer realitat les polítiques de sòl i habitatge definides en el Pla i assolir, d'alguna manera, les expectatives de benestar i activitat econòmica establertes per d'aquí a quinze anys.

Això passarà necessàriament per assolir un grau de competitivitat que no té el nostre sistema i que requereix, entre d'altres mesures, prioritzar la disminució substancial del cost dels terrenys edificables per a qualsevol ús urbanístic previst, fomentant una cultura de fer nova ciutat que posi en qüestió les metodologies dominants dels darrers quinze anys, tan oposades a la manera de fer dels països centreeuropeus i que han provocat l'íctus irreversible actual.

Conscients com som de la situació heretada, de la forma particular com s'han projectat els eixamples a les nostres viles en el darrer quart de segle, del tipus i grandària de les promocions de sòl i les exigències *ex legis* que han imposat els gestors municipals, sospitem que caldrà revisar determinats principis i actituds que fins ara semblaven encertats. El futur demandant de sòl per construir habitatge o generar activitat econòmica difícilment serà competitiu si continua tenint com a interlocutors els aspirants a reproduir cicles anteriors, sabent a més que no hi haurà, en un futur proper, grans entrades de nous immigrants i que la població envelleix amb una esperança de vida creixent.

Per afrontar-ho, ha arribat l'hora d'avançar cap a una revisió general dels objectius i continguts dels plans d'ordenació urbanística municipal que, mitjançant els mecanismes normatius establerts en el PTMB, tutelen els organismes de la Generalitat. És una gran oportunitat per a la col·laboració institucional, que dona peu a insistir en la idea de mantenir i completar en cada cas, el projecte global de ciutat o recrear-lo si fos necessari. Tenim al davant un context de reducció de la superfície efectiva de les promocions immobiliàries i una dificultat creixent de costejar els programes de renovació urbana, desapareguts els costos d'oportunitat, tot i la disminució relativa del valor dels terrenys. També sabem que els operadors urbanístics hauran de treballar sense finançar les operacions de sòl i, per tant, caldrà actuar prioritàriament sobre el factor temps amb capital humà i esforç legislatiu.

S'obre també un interessant i no menys necessari procés de revisió del PGM, document obsolet que tot i amb això és, hores d'ara, el responsable de l'esdevenidor del territori més essencial del país. L'aplicació de la nova llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona hauria de permetre a la capital de Catalunya redimensionar els punts de cooperació amb la resta dels municipis veïns i, alhora, donar impuls a l'escala territorial major mitjançant un document urbanístic de renovada ambició intel·lectual, transparent i fàcil d'aplicar, que aporti la seguretat jurídica i la claredat conceptual necessàries per tornar a captar l'interès de la ciutadania i l'atenció dels emprenedors, reprenent el paper de motor d'un territori vital per al futur de Catalunya, i així, al servei dels ciutadans, participar activament en la normalització de la pràctica de l'urbanisme que tants efectes té sobre el mercat de l'habitatge i de la manufactura, dels sectors comercial, terciari i quinari i també en la millora de la situació dels equipaments i les infraestructures.

Ara bé, els constreyniments que s'han afegit al planejament i a la gestió de l'urbanisme en els darrers anys no poden trencar definitivament els valors que han estat essencials en l'exercici de la construcció de la ciutat. Tornem, doncs, a parlar del traçat, de les relacions físiques de contacte i proporció entre les construccions i espai públic, de l'enfortiment de la geometria com a experiència que hauria de permetre aplicar una bona quantitat de regles composició, que, innocents, imaginàvem assimilades a la nostra manera de projectar, sense tampoc oblidar l'anàlisi dels components no estrictament físics, però que poden jugar a favor del fet urbà, entès aquest com a base de convivència i com a suport territorial d'un equilibri, sempre imperfecte, entre l'oferta i demanda. Només empeltats d'aquesta dinàmica podrem contrastar la qualitat de l'afany del PTMB per concentrar una part substancial de la nova gestió urbanística en la reforma i transformació de determinats teixits urbans, dels quals el Pla confia obtenir no menys d'un terç dels recursos per fer front a les necessitats de construcció de nous habitatges.

És probable que en el període de vigència del PTMB la millora de les ràtios d'espai disponible per habitant, que ha inflat de manera tan important les nostres ciutats entre 1970 i el 2000, no continuï la seva escalada. Menys segur, però, és que un escenari de recuperació econòmica en el nostre entorn sigui impermeable a noves onades d'immigració, desbordant les previsions més optimistes dels càlculs demogràfics d'aquí al 2026.

Siguin o no plausibles aquestes o altres prediccions, del que sembla que no hi ha dubte és que Europa ha entrat a competir directament amb altres territoris líders en revolució econòmica i demogràfica. Desestimada la possibilitat de continuar, sense més, l'acumulació de benestar, perquè els nostres excedents són producte d'unes circumstàncies polítiques que ja formen part del passat, tant la planificació del territori com l'urbanisme i les activitats a les quals la seva aplicació dona acollida, tenen per davant un camí de revisió apassionant si volen, com a ciència i coneixement, sobreviure i fer justícia a la tradició del país i la seva capacitat de prosperar.